

مقایسه روش‌های دسترسی به منابع اطلاعاتی مدیریت توسط اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی و ارائه راهکارهایی برای بهبود روش‌ها

زاهد بیگدلی^۱، حمید قاضی‌زاده^{۲*}

^۱دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز

^۲کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز

چکیده

هدف تحقیق حاضر آن است که مشخص کند اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی ایران، از چه مجاری و منابعی برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند. با استفاده از آزمون تحلیل واریانس و رتبه‌بندی دانکن، روش «مطالعه انفرادی» (با میانگین ۲/۷۴) در رتبه اول بود و به عنوان متداول‌ترین روش کسب اطلاعات در میان گروه‌های مورد مطالعه مشخص شد و منابع کتابی (با میانگین ۲/۷۱) و اینترنتی (با میانگین ۲/۳۷) به ترتیب به عنوان بیشترین منابع اطلاعاتی چاپی و الکترونیکی مورد استفاده گروه‌های مورد مطالعه معرفی شدند. نبود شرایط کافی برای شرکت اساتید و دانشجویان در سمینارهای داخلی و خارجی، متمرکز بودن اکثر سازمان‌ها و نهادهای بازرگانی در شهر تهران، مجهز نبودن اکثر دانشگاه‌های مورد مطالعه به آخرین دستاوردها و فناوری‌های الکترونیکی و نبود مرکزی در نقش آموزشگر بازیابی اطلاعات برای جامعه مورد پژوهش، عمده‌ترین مشکلات جامعه مورد مطالعه در دستیابی به منابع اطلاعاتی عنوان شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: روش‌های دسترسی/مدیریت بازرگانی/منابع اطلاعاتی/دانشگاه‌های دولتی/اعضای هیئت علمی/دانشجویان کارشناسی ارشد

مقدمه

کانال‌ها با توجه به حرفه و شغل، علل نیازهای استفاده‌کنندگان به اطلاعات، و مشخصات و موقعیت حرفه‌ای آن‌ها بررسی شود و این به نوبه خود از طریق شناخت انواع روش‌ها و کانال‌های دسترسی، حداکثر و حداقل میزان استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی و الکترونیکی توسط استفاده‌کنندگان، متداول‌ترین روش‌های کسب اطلاعات، و رایج‌ترین محل تأمین اطلاعات به دست می‌آید. با مشخص شدن ماهیت روش‌ها و کانال‌های مختلف و میزان استفاده یا عدم استفاده از آن‌ها می‌توان با تصمیم‌گیری‌های صحیح، موارد بهینه را گسترش داد، روش‌های کاربردی و نقش‌آفرین را ترویج، کانال‌های مفیدی را که به نوعی ناشناخته مانده‌اند مشخص، و از روش‌های وقت‌گیر و

برنامه‌ریزی صحیح برای آشنایی با کانال‌ها و روش‌های بازیابی و اجتناب از مشکلات مربوط، سبب بقای سازمان‌ها و مرتفع شدن مشکلات نیازمندان اطلاعات و شکوفایی آن‌ها می‌شود. به دلیل حجم بسیار زیاد و فزاینده اطلاعات و همچنین ظهور اطلاعات در محمل‌ها، شکل‌ها و مکان‌های مختلف، یکی از مسائل اساسی و مهم این دوران، دسترسی به انواع اطلاعات مورد نظر از طریق کانال‌ها و روش‌های گوناگون می‌باشد.

برای دسترسی به منابع اطلاعاتی مورد نظر استفاده‌کنندگان، باید روابط مختلف در انواع مسیرها و

* نویسنده مکاتبه‌کننده. تلفن: ۰۲۱-۲۸۵۱۸۳۴؛ نمابر: _____

جامعه آماری

جامعه آماری در این پژوهش شامل تمام اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی کشور می‌باشد. برای یافتن تعداد افراد این جامعه از نام دانشگاه‌های مشخص شده در «دفترچه راهنمای انتخاب رشته تحصیلات تکمیلی» (مربوط به سازمان سنجش آموزش کشور) که ورودی‌های سال ۱۳۸۱ به بعد را در برمی‌گرفت، استفاده شد. به دلیل مشخص بودن تعداد جامعه مورد تحقیق، از افراد این جامعه نمونه‌گیری به عمل نیامد و پرسشنامه بین کل افراد جامعه مورد مطالعه توزیع شد. این جامعه آماری جمعیتی در حدود ۱۴۹ نفر را در ۶ دانشگاه دولتی در تهران، یک مؤسسه عالی مدیریت و ۵ دانشگاه دولتی مستقر در اهواز، اصفهان، مشهد، بابل و سمنان را شامل می‌شود.

روش اجرای تحقیق

این پژوهش از نوع توصیفی و روش آن پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه می‌باشد. روش آماری مورد استفاده در این پژوهش عبارت است از آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار). از آزمون‌های تحلیل واریانس، «دانکن» و «مجذورکای» به ترتیب برای بررسی میزان استفاده از انواع منابع و روش‌ها توسط دو گروه، از آزمون دانکن برای مقایسه دو به دو بین میانگین گروه‌ها و میزان استفاده آن‌ها از منابع و روش‌های مورد نظر، و از آزمون مجذورکای برای مشخص کردن وجود اختلاف معنادار بین گروه‌ها، استفاده گردید.

سؤالات تحقیق

به منظور دستیابی به اهداف تحقیق و براساس مسئله تحقیق، سؤالات زیر تدوین شد:

۱. از کدام منابع اطلاعاتی (چاپی و الکترونیکی) بیشتر از همه استفاده می‌شود؟ چرا؟

بدون کاربرد صرف نظر کرد. پژوهش حاضر با توجه به انواع روش‌های ممکن دسترسی به منابع اطلاعاتی مدیریت توسط جامعه استفاده‌کننده خاص (شامل اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی) سعی دارد ضمن شناسایی انواع مختلف کانال‌ها و روش‌های دسترسی به منابع اطلاعاتی، متداول‌ترین روش کسب اطلاعات، رایج‌ترین محل تأمین اطلاعات، و مرسوم‌ترین کاربرد خدمات اینترنت (به عنوان فناوری روز) در میان جامعه مورد تحقیق را تشخیص دهد و روش‌های مناسب برای تسهیل در دسترسی به منابع اطلاعاتی را برای جامعه مورد نظر پیشنهاد نماید.

اهداف تحقیق

دربارۀ انواع منابع و روش‌های مورد استفاده هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی ایران برای کسب اطلاعات مورد نیاز خود، تحقیقی صورت نگرفته است. ضمناً اطلاعات دقیقی دربارۀ میزان آشنایی اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد با منابع چاپی و الکترونیکی و شیوۀ استفاده آن‌ها از این گونه منابع برای رفع نیازهای اطلاعاتی‌شان در دست نیست. مشخص نیست اولویت استفاده با کدام نوع از منابع، در کدام قالب‌ها، و چگونه است. علاوه بر این، تاکنون پژوهش مستقلی در خصوص اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در این زمینه در ایران انجام نشده است تا نشان دهد آن‌ها در استفاده از منابع مورد بحث، احتمالاً با چه مسائل و مشکلاتی مواجه هستند. از این رو تحقیق حاضر بر آن است که به سؤال کلی زیر پاسخ دهد:

اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی ایران، از چه کانال‌ها و منابعی برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند؟

چکیده‌نامه‌ها، و اقتصاددانان بیشتر از دیگر نشریات ادواری استفاده می‌کنند. «آیکوجا- اودانگو»^۲ (Ikoja-Odongo, 2003) در مقاله «نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی ماهیگیران صنعتی کشور اوگاندا» به این نتیجه رسید که مردم ماهیگیر، نیازمند انواع متفاوتی از اطلاعات برای انجام مؤثرتر فعالیت‌های شغلی خود هستند و نقش بخش‌ها و دستگاه‌های دولتی را برای تأمین نیازهای اطلاعاتی ماهیگیران، از مهم‌ترین نکات به شمار آورد. «هالتون»^۳ (Halttunen, 2003) در مقاله‌ای با عنوان «برداشت دانشجویان از مفهوم بازیابی اطلاعات: مفاهیمی برای ایجاد محیط یادگیری» اعلام کرد که طرح بازیابی اطلاعات، محیط‌های یادگیری و آموزشی، و دیگر مفاهیم مرتبط و مهم در این حوزه، از دیدگاه کاوشگران بسیار دارای اهمیت‌اند. نتایج حاصل از تحقیق او نشان داد که پنج عامل متفاوت کیفی از مفهوم بازیابی اطلاعات (شامل مهارت‌افزایی، دستیابی سریع، سازماندهی اطلاعات، یکسان‌سازی داده‌ها، و مقایسه داده‌ها) میان دانشجویان برقرارند و هر یک از این عوامل، از نظر شیوه‌های یادگیری، نوع نام‌نویسی، و نحوه ارتباط، با یکدیگر ارتباط دارند.

پیشینه موضوع در ایران

تاریخچه این موضوع در ایران با طرحی پژوهشی توسط گروه آموزش کتابداری دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران در سال ۱۳۵۴ آغاز شد. نتایج حاصله از پژوهش مذکور نشان داد که اعضای هیئت علمی آن دانشکده، بیشتر از کتاب برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند و بخش عمده مجموعه کتابخانه‌ها را کتاب تشکیل می‌دهد. «جهانگیر» (۱۳۷۹) در رساله خود با عنوان «مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های بیرجند» کمبود نشریات خارجی، کمبود کتب غیرفارسی، عدم روزآمدی منابع، عدم ارتباط کتابخانه با دیگر مراکز اطلاعاتی، کمبود کتب فارسی، کمبود نشریات داخلی، نبود متخصص کتابداری، ناآشنایی کتابداران با منابع

۲. متداول‌ترین روش کسب اطلاعات علمی توسط اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی ایران کدام است؟

۳. استفاده از کدامیک از خدمات اینترنت بین گروه‌های جامعه مورد تحقیق، متداول‌تر است؟ چرا؟

۴. آیا بین اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی از نظر میزان استفاده از منابع چاپی اختلاف معنادار وجود دارد؟

۵. آیا از نظر میزان استفاده اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد از منابع الکترونیکی، اختلاف معنادار بین آن‌ها وجود دارد؟

۶. با توجه به متغیرهایی مانند جنسیت، مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، سابقه و زمینه فعالیت، آیا اختلاف معناداری میان افراد مورد مطالعه از نظر میزان استفاده از منابع اطلاعاتی وجود دارد؟

۷. از نظر میزان استفاده از روش‌ها، آیا اختلاف معناداری میان دانشجویان کارشناسی‌ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های شهرستان‌ها وجود دارد؟

۸. از نظر میزان استفاده از روش‌ها، آیا اختلاف معناداری میان اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های شهرستان‌ها وجود دارد؟

پیشینه موضوع در خارج از کشور

گرچه سابقه بررسی روش‌های دسترسی به اطلاعات در خارج از کشور به دهه ۱۹۲۰ میلادی باز می‌گردد، کار عملی و پژوهش‌های اصیل در این زمینه بعد از سال ۱۹۵۰ در آمریکا شروع شد. «لاین» و «گریوری»^۱ (Line & Grawery, 1972) پژوهشی درباره نیازهای اطلاعاتی متخصصان علوم اجتماعی انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که میزان استفاده از منابع اطلاعاتی و همچنین انواع منابع مورد استفاده در رشته‌های گوناگون، با یکدیگر متفاوت‌اند. آن‌ها همچنین دریافتند که روانشناسان بیشتر از

دانشگاه‌های دولتی شهرستان‌ها در حال تحصیل می‌باشند. به عبارت دیگر، ۷۱ نفر (۶۴ درصد) از کل جامعه مورد مطالعه در تهران و ۴۰ نفر (۳۶ درصد) بقیه در شهرستان‌های کشور مستقر می‌باشند.

نتایج مربوط به سؤال‌های پژوهش

برای پاسخگویی به ۸ سؤال مربوط به موضوع تحقیق با توجه به نوع سؤالات تحقیق از تحلیل واریانس، آزمون مقایسه‌ای دانکن و مجذورکای استفاده شد.

سؤال ۱ تحقیق: از کدام منابع اطلاعاتی (چاپی و الکترونیکی) بیشتر از همه استفاده می‌شود؟ چرا؟

با مشاهده جدول شماره ۳، فرضیه مربوطه بین میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی در میان گروه‌های مورد مطالعه، تفاوت معنادار وجود ندارد) رد می‌شود؛ یعنی چون مقدار سطح معنادار صفر ($Sig=0$) و کوچکتر از سطح آلفا ($\alpha = 0/5$) می‌باشد، پس بین میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۳. تحلیل واریانس بیشترین استفاده از منابع اطلاعاتی

نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	نسبت آزمون F
پاسخ به سؤال منفی است	۰/۵	صفر	۶۵۶، ۷	۴۱/۸۵

بنابر جدول ۴، در مورد استفاده از منابع چاپی، کتاب با میانگین ۲/۷۱ و در میان منابع الکترونیکی، اینترنت با میانگین ۲/۳۷، بیشتر از دیگر منابع مورد استفاده قرار گرفته‌اند. همچنین در منابع الکترونیکی، اینترنت با درجه اهمیت «زیاد» و میانگین ۲/۳۷ رتبه اول (بیشترین استفاده) و سی‌دی‌های علمی با میانگین ۱/۵۸ رتبه پایین (کمترین استفاده) را داشته‌اند (نمودار ۴).

جدول ۴. نتایج رتبه‌بندی بیشترین استفاده از منابع با استفاده از آزمون دانکن

تخصصی را از جمله مشکلات موجود برای گروه‌های مورد مطالعه برمی‌شمارد.

تحلیل یافته‌ها

برخی اطلاعات مربوط به آزمودنی‌ها در قالب جداول آماری به شرح زیر ارائه می‌شوند.

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی و درصد اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد برحسب جنس

جنس	هیئت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
زن	۲	۹	۲۵	۲۸	۲۷	۲۴/۳
مرد	۲۰	۹۱	۶۴	۷۲	۸۴	۷۵/۷
جمع	۲۲	۱۰۰	۸۹	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۰

همانطور که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد از کل ۱۱۱ نفر جامعه مورد مطالعه، از اعضای هیئت علمی ۲ نفر (۹ درصد) زن و ۲۰ نفر (۹۱ درصد) مرد هستند. از دانشجویان کارشناسی ارشد ۲۵ نفر (۲۸ درصد) را زنان و ۶۴ نفر (۷۲ درصد) را مردان تشکیل داده‌اند. از کل جامعه مورد مطالعه، ۲۷ نفر (۲۴/۳ درصد) زن و ۸۴ نفر (۷۵/۷ درصد) مرد بوده‌اند که جنسیت جامعه مورد تحقیق را مشخص می‌کند.

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی و درصد جامعه مورد مطالعه

برحسب محل تدریس/تحصیل

محل تدریس/تحصیل	هیئت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
تهران	۱۴	۶۴	۵۹	۶۷	۷۱	۶۴
شهرستان	۸	۳۶	۳۰	۳۳	۴۰	۳۶
جمع	۲۲	۱۰۰	۸۹	۱۰۰	۱۱۱	-

همانگونه که جدول ۲ نشان می‌دهد در مقایسه محل تدریس برای اعضای هیئت علمی، ۱۴ نفر (۶۴ درصد) در تهران و ۸ نفر (۳۶ درصد) در دانشگاه‌های دولتی شهرستان‌ها مشغول به تدریس می‌باشند. از دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی نیز ۵۹ نفر (۶۷ درصد) در تهران و ۳۰ نفر (۳۳ درصد) در

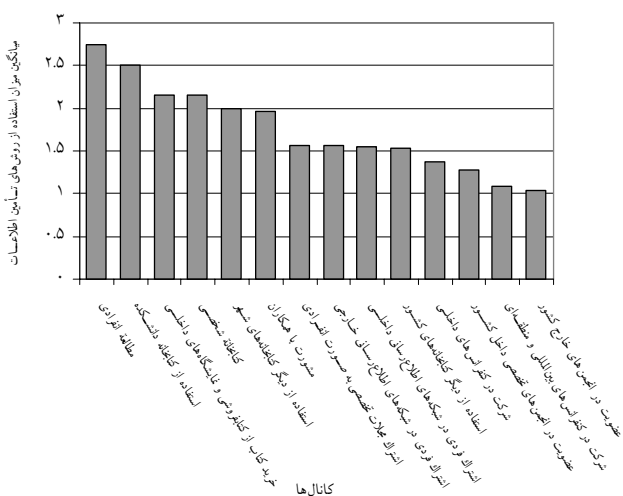
سؤال ۲ تحقیق: متداول‌ترین روش کسب اطلاعات علمی در دانشگاه‌های مورد مطالعه کدام است؟

به عبارت دیگر، چون مقدار سطح معناداری، صفر (Sig=0) و کوچک‌تر از سطح آلفا (α = ۰/۵) می‌باشد، پس در میانگین استفاده از روش‌های کسب اطلاعات در میان گروه‌های مورد مطالعه، تفاوت معناداری موجود است. (جدول ۵).

جدول ۵. تحلیل واریانس متداول‌ترین روش کسب اطلاعات

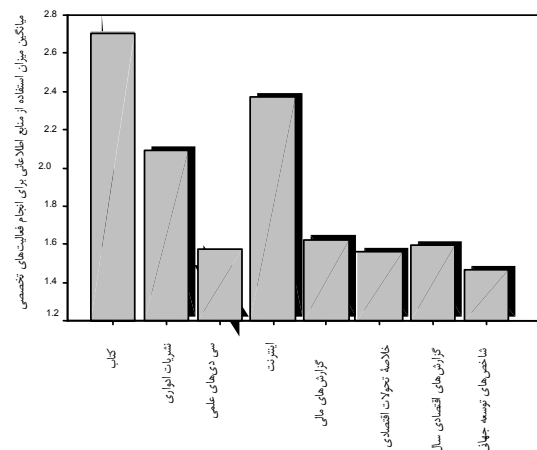
نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	نسبت آزمون F
پاسخ به سؤال منفی است	۰/۵	صفر	۱۳	۵۱/۴۳
			۱۰۱	

با استفاده از آزمون رتبه‌بندی دانکن، رتبه‌های میانگین استفاده از روش‌های مختلف کسب اطلاعات در جدول شماره ۶ ارائه می‌شود. با مشاهده جدول ۶، در مورد به‌کارگیری متداول‌ترین روش کسب اطلاعات علمی توسط دو گروه مورد پژوهش، مطالعه انفرادی با میانگین ۲/۷۴ و کسب رتبه اول، بیشتر از دیگر روش‌ها، توسط دو گروه مورد استفاده قرار گرفته. همچنین استفاده از کتابخانه دانشکده با میانگین ۲/۵۱ در مرتبه دوم بوده و پس از روش مطالعه انفرادی، متداول‌ترین روش کسب اطلاعات بوده است (نمودار ۵).

منابع اطلاعاتی	تعداد استفاده	زیرگروه‌های استفاده تا سطح ۵ درصد			
		۱	۲	۳	۴
کتاب	۱۰۹				۲/۷۱
اینترنت	۱۰۵			۳/۷	
نشریه‌های ادواری	۱۰۱		۱/۰۹		
گزارش‌های مالی	۷۲	۱/۶۳			
گزارش‌های اقتصادی سال	۶۹	۱/۵۹			
سی‌دی‌های علمی	۸۰	۱/۵۸			
خلاصه تحولات اقتصادی کشور	۶۶	۱/۵۶			
شاخص‌های توسعه جهانی	۶۲	۱/۴۷			
سطح معناداری		۱	۱	۱	۰/۱۹

یک نتیجه کلی که می‌توان گرفت این است که بعد از گذشت بیش از دو دهه از پیدایش منابع الکترونیکی، هنوز منابع چاپی جزء مهم‌ترین و پر استفاده‌ترین منابع برای مطالعه هستند. علت استفاده از منابع چاپی را می‌توان به ویژگی‌های منحصر به فرد اینگونه منابع (از قبیل امکان مطالعه بدون نیاز به تجهیزات، فراوانی، مقرون به صرفه بودن، رواج فرهنگ استفاده از آن، و پیشینه قابل قبولی که این منابع از خود به جای گذاشته‌اند) اشاره کرد.

نمودار ۴. میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی

نمودار ۵. متداول‌ترین روش کسب اطلاعات

جدول شماره ۶. نتایج رتبه بندی متداول ترین روش کسب اطلاعات با استفاده از آزمون دانکن

زیر گروه های استفاده تا سطح ۵ درصد							تعداد موارد استفاده	روش های کسب اطلاعات علمی	
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱			
۲/۷۴	۲/۵۱	۲/۱۶	۲/۱۵	۱/۹۹	۱/۹۶	۱/۵۷	۹۷	مطالعه انفرادی	
							۹۵	استفاده از کتابخانه دانشکده	
							۱۰۰	خرید کتاب از کتابفروشی و نمایشگاه های داخلی	
							۸۵	کتابخانه شخصی	
							۷۳	استفاده از دیگر کتابخانه های شهر	
							۸۱	مشورت با همکاران	
							۶۸	اشتراک مجلات تخصصی به صورت انفرادی	
							۶۶	اشتراک فردی در شبکه های اطلاع رسانی خارجی	
							۷۱	اشتراک فردی در شبکه های اطلاع رسانی داخلی	
							۶۲	استفاده از دیگر کتابخانه های کشور	
							۶۹	شرکت در کنفرانس های داخلی	
							۵۶	عضویت در انجمن های تخصصی داخل کشور	
							۵۳	شرکت در کنفرانس های بین المللی و منطقه ای	
							۵۱	عضویت در انجمن های خارج کشور	
۱	۱	۰/۰۸۸	۰/۰۹۷	۰/۳۰۲	۰/۰۶۸	۰/۷۳۱	۱/۰۸	۱/۰۴	سطح معناداری

جدول ۷. تحلیل واریانس متداول ترین خدمات اینترنت

نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	نسبت آزمون F
پاسخ به سؤال منفی است	٪۵	صفر	۱۳ ، ۱۰۱	۳۶/۹۶

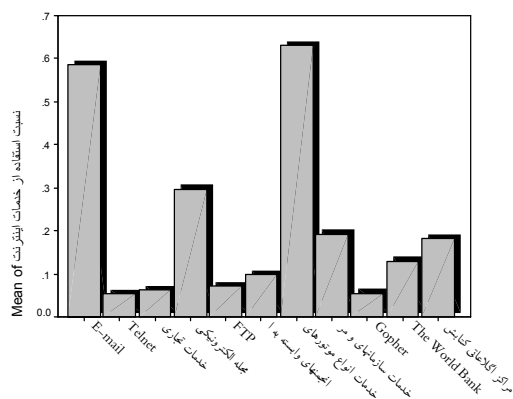
سؤال ۳ تحقیق: استفاده از کدام یک از خدمات اینترنت

بین گروه های جامعه مورد تحقیق متداول تر است؟ چرا؟
 با استفاده از آزمون رتبه بندی دانکن، رتبه های میانگین استفاده از انواع خدمات اینترنت در جدول شماره ۸، ارائه می گردد:

جدول ۸. نتایج رتبه‌بندی متداول‌ترین خدمات اینترنت در بین گروه‌ها با استفاده از آزمون دانکن

زیرگروه‌های استفاده تا سطح ۵ درصد				تعداد موارد استفاده	خدمات اینترنت
۴	۳	۲	۱		
۰/۶۳ ۰/۵۹	۰/۳۱	۰/۱۹ ۰/۱۸ ۰/۱۳ ۰/۱۱ ۰/۰۷ ۰/۰۶ ۰/۰۵ ۰/۰۵ ۰/۱۸	۰/۱۳	۱۱۱	انواع راهنماها و موتورهای کاوش
				۱۱۱	پست الکترونیکی
				۱۱۱	مجله‌های الکترونیکی
				۱۰۹	خدمات سازمان‌ها و مراکز اقتصادی
				۱۱۰	مراکز اطلاعاتی کتابشناختی برای جستجوی مقاله
				۱۰۸	سایت بانک جهانی
				۱۱۱	انجمن‌های وابسته به اینترنت
				۱۱۱	پروتکل انتقال فایل (اف‌تی‌پی)
				۱۱۱	خدمات تجاری
				۱۱۰	گوfer (مشاهده فهرست‌وار اطلاعات)
				۱۱۱	خدمات تلنت
				۱۱۱	سطح معناداری

با مشاهده جدول ۸ در مورد به‌کارگیری متداول‌ترین خدمات اینترنت در میان گروه‌های مورد تحقیق، از «انواع راهنماها و موتورهای کاوش» با میانگین ۰/۶۳ و کسب رتبه اول، بیشتر از دیگر خدمات مشخص شده در جدول، توسط گروه‌های مورد تحقیق استفاده شده است. در همین راستا «خدمات تلنت» با میانگین ۰/۰۵ در پایین‌ترین رتبه بوده و کم‌تر از دیگر خدمات مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر در جدول رتبه‌بندی دانکن، «انواع راهنماها و موتورهای کاوش» با درجه اهمیت «زیاد» و کسب میانگین ۰/۶۳ در رتبه اول و «خدمات تلنت» با درجه اهمیت «کم» و کسب میانگین ۰/۰۵ در رتبه آخر جدول دانکن بوده و کم‌ترین استفاده را داشته‌اند.

خدمات اینترنت

نمودار ۶. متداول‌ترین خدمات اینترنتی در بین گروه‌ها

سؤال ۴ تحقیق: آیا بین اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد، از نظر میزان استفاده از منابع چاپی اختلاف معناداری وجود دارد؟

به منظور مقایسه دو گروه مورد مطالعه از نظر میزان استفاده از منابع چاپی، تمام منابع چاپی نامبرده در پرسشنامه مورد تحلیل قرار گرفت و آزمون آماری مجذور کای برای هر یک از آن‌ها به کار برده شد.

همچنین «پست الکترونیکی» با میانگین ۰/۵۹ در رتبه دوم جدول، نشان دهنده این نکته است که پس از «انواع راهنماها و موتورهای کاوش» مهم‌ترین خدماتی است که از اهمیت زیادی نزد گروه‌ها برخوردار می‌باشد (نمودار ۶).

معناداری بین میزان استفاده دو گروه از کتاب وجود دارد. ارقام به دست آمده نشان می‌دهد که میزان استفاده هیئت علمی از کتاب، کمتر از دانشجویان است. ماحصل نتایج سؤال ۴، به صورت کلی در جدول شماره ۹ مطرح شده است.

فرضیه صفر: بین اساتید و دانشجویان از نظر میزان استفاده از کتاب، اختلاف معنادار وجود ندارد. از آنجا که مقدار آماره آزمون ($\chi^2=1/6$) در ناحیه رد فرضیه صفر قرار دارد، پس این فرضیه رد می‌شود، یعنی وجود اختلاف میان دو گروه، از نظر میزان استفاده آن‌ها از کتاب مشهود می‌باشد و تفاوت

جدول ۹. میزان استفاده دو گروه از منابع چاپی

نوع منبع اطلاعاتی	نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	مجدورکای
کتاب	پاسخ به سؤال منفی است	۵٪	۰/۰۱	۲	۸/۶۱
نشریه‌های ادواری	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۵۱	۲	۱/۳۳
گزارش‌های مالی	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۸۳	۲	۰/۳۵
خلاصه تحولات اقتصادی	پاسخ به سؤال منفی است	۵٪	۰/۰۰۱	۲	۱۳/۲۲
گزارش‌های اقتصادی سال	پاسخ به سؤال منفی است	۵٪	۰/۰۰۰	۲	۱۹/۵۳
شاخص‌های توسعه	پاسخ به سؤال منفی است	۵٪	۰/۰۰۲	۲	۱۲/۲۰

جدول ۱۱. تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از کتاب

نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	مجدورکای
پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۲۷	۲	۲/۶

در مورد دیگر منابع اطلاعاتی (متغیرها) شامل نشریه‌های ادواری، سی‌دی‌های علمی، اینترنت، گزارش‌های مالی، خلاصه تحولات اقتصادی، گزارش‌های اقتصادی سال، و شاخص‌های توسعه نیز همین آزمون به کار برده شد. در تمام موارد (بجز مقوله اینترنت) نتیجه آزمون حاکی از نبود رابطه معنادار بین جنسیت افراد و متغیرهای مذکور بوده. جدول شماره ۱۲، تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از اینترنت به تفکیک دو گروه (دانشجویان کارشناسی ارشد بازرگانی و اساتید) را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از اینترنت به تفکیک دو گروه

جنسیت	هیئت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
زن	۴	۱۸	۲۳	۲۶	۲۷	۲۴
مرد	۱۸	۸۲	۶۶	۷۴	۸۴	۷۶
جمع	۲۲	۱۰۰	۸۹	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۰

سؤال ۵ تحقیق: آیا از نظر میزان استفاده اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد از منابع الکترونیکی، اختلاف معناداری وجود دارد؟ ماحصل نتایج مربوط به سؤال ۵ در جدول شماره ۱۰، به صورت کلی مشهود است.

جدول ۱۰. میزان استفاده دو گروه از منابع الکترونیکی

نوع منبع اطلاعاتی	نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	مجدورکای
سی‌دی‌های علمی	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۱٪	۲	۲/۲
اینترنت	پاسخ به سؤال منفی است	۵٪	۲٪	۲	۷/۰۵

سؤال ۶ تحقیق: آیا اختلاف معناداری میان گروه‌های مورد مطالعه از نظر میزان استفاده از منابع اطلاعاتی با توجه به متغیرهایی مانند جنسیت، مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، سابقه و زمینه فعالیت وجود دارد؟

با توجه به جدول شماره ۱۱، میزان استفاده دو گروه از کتاب با هم برابر است. به عبارت دیگر بین جنسیت افراد مورد مطالعه و میزان استفاده آن‌ها از کتاب رابطه معناداری وجود ندارد.

تنها در مورد «اشتراک مجله‌های تخصصی به صورت انفرادی» اختلاف معنادار مشاهده گردید و در مورد استفاده از دیگر روش‌ها، اختلاف معناداری میان اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها مشاهده نشد.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهاد

یافته‌های این پژوهش نشان داد که جنسیت جامعه مورد مطالعه به تفکیک زن و مرد شامل موارد زیر می‌باشد: از مجموع ۸۹ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد، ۲۸/۱ درصد را زنان و ۷۱/۹ درصد را مردان، و از مجموع ۲۲ نفر اعضای هیئت علمی، ۹/۱ درصد را زنان و ۹۰/۹ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. در مقایسه کلی روش‌های دسترسی، میان اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی مستقر در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های شهرستان‌ها، هر دو گروه (اساتید و دانشجویان در تهران و شهرستان‌ها) از میان منابع اطلاعاتی چاپی، کتاب و در میان منابع الکترونیکی، اینترنت مهم‌ترین منابع اطلاعاتی بود که بیشتر از دیگر منابع، مورد استفاده بوده است. از طرفی شاید بتوان دلایل استفاده از کتاب نسبت به دیگر منابع را موارد زیر دانست: آشنایی بیش‌تر گروه‌های مورد مطالعه با کتاب، موجود بودن این منبع در تمامی کتابخانه‌ها و مکان‌های علمی و پژوهشی، سهولت دسترسی به کتاب در اکثر نقاط، و همراه بودن این منبع با افراد از ابتدای آموزش در مدارس تا مقاطع مختلف دانشگاه. از دلایلی که باعث شده در میان منابع الکترونیکی، اینترنت بیشترین استفاده را از آن خود کند، می‌توان به مواردی نظیر امکان دسترسی به اطلاعات وسیع و روزآمد، امکان دستیابی به اطلاعات زیاد در یک موضوع خاص، سرعت در بازیابی اطلاعات، امکان جستجو، دریافت یا انتقال اطلاعات از یک مکان به مکان دیگر، و همراه بودن اطلاعات با متن، تصویر و صدا اشاره کرد.

نتایج حاصل از تأثیر جنسیت بر میزان استفاده افراد از دیگر منابع اطلاعاتی (متغیرها) به صورت کلی در جدول ۱۳ مندرج می‌باشد.

جدول ۱۳. تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از دیگر منابع اطلاعاتی

نوع منبع اطلاعاتی	نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	مجذور خی
نشریه‌های ادواری	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۱۹	۲	۳/۲۵
سی‌دی‌های علمی	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۴۷	۲	۱/۴۷
اینترنت	پاسخ به سؤال منفی است	۵٪	۰/۰۴	۲	۶/۰۵
گزارش‌های مالی	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۵۱	۲	۱/۳۲
خلاصه تحولات اقتصادی	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۷۳	۲	۰/۶۱
شاخص‌های توسعه	پاسخ به سؤال مثبت است	۵٪	۰/۵۹	۲	۱/۰۳

سؤال ۷ تحقیق: آیا اختلاف معناداری میان دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های شهرستان‌ها، وجود دارد؟

تنها در سه مورد با عناوین «اشتراک مجله‌های تخصصی به صورت انفرادی»، «اشتراک فردی در شبکه‌های اطلاع‌رسانی خارجی» و «استفاده از دیگر کتابخانه‌های شهر محل فعالیت» اختلاف معنادار مشاهده گردید و در مورد استفاده از دیگر روش‌ها، اختلاف معناداری میان دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها مشاهده نشد.

سؤال ۸ تحقیق: آیا اختلاف معناداری میان اعضای هیئت علمی رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها از نظر میزان استفاده از روش‌ها وجود دارد؟

نشریه‌های ادواری در بین هر دو گروه کم است. به نظر می‌رسد ناکافی بودن تعداد نشریه‌های علمی اشتراکی کتابخانه‌ها و به موقع نرسیدن آن‌ها به کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی، دلیلی بر کاهش میزان استفاده از نشریه‌ها در مقایسه با کتاب‌ها باشد.

در مورد میزان استفاده دو گروه از منابع الکترونیکی نتایج نشان داد که درباره میزان استفاده از «سی‌دی‌های علمی» میان دو گروه اختلاف معناداری وجود ندارد و هر دو گروه به نسبت خیلی کم از این منابع بهره می‌گیرند. به نظر می‌رسد دلیل استفاده کم از سی‌دی‌های علمی مواردی از قبیل کم‌اطلاعی دو گروه از وجود چنین منابعی برای کارهای تخصصی، نیاز به ابزارهای کمکی دیگر برای بازیابی و استخراج اطلاعات از این منابع، و نبود یک کارگاه آموزشی ابزار رایانه‌ای و نرم افزارهای تخصصی در اکثر دانشگاه‌های مورد مطالعه باشد. همچنین میان دانشجویان و اساتید مستقر در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها، از نظر میزان استفاده از روش‌ها، تفاوت‌های زیادی وجود دارد؛ دانشجویان و اساتید مستقر در دانشگاه‌های دولتی تهران از امکانات بیشتری برای دسترسی به منابع و اطلاعات برخوردارند.

در مورد میزان استفاده از روش‌ها، ملاحظه شد که اختلاف معنادار، میان دانشجویان در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها بسیار مشهود می‌باشد و مواردی از قبیل متمرکز بودن اکثر وزارتخانه‌ها، سازمان‌های اقتصادی، و دانشگاه‌های دارای رشته مدیریت بازرگانی در تهران به عنوان مرکز کشور، همچنین اشغال به کار اکثر اساتید، کارشناسان و صاحب نظران بازرگانی در شهر تهران و استقرار بیشتر کارگزاران و ناشران عمومی و تخصصی در تهران و به تبع آن تولید نشریه‌های تخصصی توسط آن‌ها سبب شده دانشجویان مستقر در شهر تهران از میزان دسترسی بیشتری در مقایسه با هم‌تایان شهرستانی خود برخوردار باشند. این امکانات در شهرستان‌های کشور به آسانی قابل دستیابی نیست و تعداد کم

متداول‌ترین و بیش‌ترین روش‌های کسب اطلاعات برای دو گروه اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها، روش مطالعه انفرادی می‌باشد. از خدمات اینترنتی، «انواع راهنماها و موتورهای کاوش»، متداول‌ترین روش خدمات اینترنتی است که بین گروه‌های جامعه مورد مطالعه استفاده می‌شود.

نوع فرهنگ مطالعه در کشور (نبود روش صحیح مطالعه و پژوهش اشتراکی در میان گروه‌های مختلف)، نبود امکانات و زمینه لازم برای شرکت گروه‌های علمی در انجمن‌ها و کنفرانس‌های تخصصی داخلی و خارجی، هزینه بالای برخی از نشریه‌های تخصصی برای گروه‌ها مخصوصاً دانشجویان، هزینه زیاد ثبت نام در همایش‌های تخصصی، روزآمد نبودن منابع کتابخانه‌هایی که گروه‌ها در آن‌ها عضویت دارند، فقدان آگاهی‌رسانی درباره برگزاری همایش‌ها، و نبود یک منبع یا مرجع تخصصی برای آموزش صحیح و بهره‌گیری بهتر از روش‌های کسب اطلاعات علمی، از جمله دلایل عدم استفاده از دیگر روش‌های کسب اطلاعات می‌باشند. دلایل بیشترین استفاده دو گروه از «انواع راهنماها و موتورهای کاوش» که ناشی از نتایج بررسی‌ها از آزمودنی‌های تحقیق می‌باشد عبارت‌اند از سازماندهی و نظم موجود در آن‌ها، تنوع جستجو، کسب اطلاعات روزآمد، تنوع موضوعات.

در ارتباط با میزان استفاده از منابع چاپی توسط اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد، نتایج به دست آمده نشان داد که در مورد میزان استفاده از کتاب توسط دو گروه، اختلاف معناداری مشاهده می‌شود، و دانشجویان بیشتر از اساتید از کتاب استفاده می‌کنند. دلیل آن می‌تواند سهولت دسترسی، موجود بودن این منبع در تمام کتابخانه‌ها، و روش‌های آموزش و تدریسی باشد که بیشتر دانشجویان را به بهره‌گیری از کتاب سوق می‌دهد. در حالی که در مورد نشریه‌های ادواری و میزان استفاده از آن، بین دو گروه اختلاف معناداری مشاهده نمی‌شود و در واقع میزان استفاده از

دانشگاه‌های دولتی که مجری برگزاری دوره‌های کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی می‌باشند.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

- طرح امکان‌سنجی پایگاه اطلاع‌رسانی بازرگانی میان دانشگاه‌های تهران و شهرستان‌ها؛
- بررسی علل استفاده اندک اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد بازرگانی دانشگاه‌های دولتی از منابع اطلاعاتی موضوعی و تخصصی.

ناشران، سبب کاهش تعداد نشریه‌ها (علی‌الخصوص نشریه‌های تخصصی) در آن مناطق بوده است و دانشجویان در شهرستان از روش‌های دیگری برای کسب اطلاعات استفاده می‌کنند.

درباره وجود یا نبود اختلاف معنادار میان اعضای هیئت علمی رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها از نظر میزان استفاده از روش‌ها، نتایج نشان داد که در اشتراک نشریه‌های تخصصی به صورت انفرادی، اختلاف معنادار میان اعضای هیئت علمی مستقر در تهران و شهرستان‌ها وجود دارد. بدین ترتیب که اساتید مستقر در تهران از روش «اشتراک نشریه‌های تخصصی به صورت انفرادی» بیشتر استفاده می‌نمایند. از دلایل این امر نیز به مستقر بودن اکثر کارگزاران و ناشران در تهران و تعداد بیش‌تر مجله‌ها و نشریه‌های عمومی و تخصصی در تهران نسبت به شهرستان‌ها می‌توان اشاره کرد که منجر به افزایش استفاده از روش اشتراک نشریه‌های تخصصی به صورت انفرادی شده است.

به منظور ارتقای وضعیت اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در کسب روش‌های صحیح دسترسی به اطلاعات و ارائه راهکارهایی برای بهبود روش‌های دسترسی در دانشگاه‌های دولتی، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. ایجاد زمینه لازم و فراهم آوردن امکان عضویت اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در مجامع علمی و شرکت در سمینارهای داخلی و خارجی؛

۲. ایجاد کارگاه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی بازرگانی برای دانشجویان در دانشگاه‌های دولتی کشور که مجری برگزاری دوره‌های کارشناسی ارشد بازرگانی می‌باشند، به منظور آموزش روش‌های دسترسی به اطلاعات خاص بازرگانی؛

۳. اشاعه فرهنگ استفاده بیشتر از منابع الکترونیکی از طریق فراهم آوردن نرم‌افزارهای تخصصی و بانک‌های اطلاعاتی مرتبط برای گروه‌ها در

منابع

ورودی تحصیلات تکمیلی. تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.

Halttunen ,kai (2003). “Students Conceptions of Information Retrieval: Implications for the Design of Learning Environments” **Library and Information Science Research**. Volume 25. Issue3. PP. 307-332.

Ikoja-Odongo, Robert; Ochollab, N.Dennis (2003). “Information Needs and Information –Seeking Behavior of Artisan Fisher Folk of Uganda”. **Library & Information Science Reseach**. Vol 25. Issue 2, PP 127-142.

Line, Maurice and Gravery, W.(1972). “Information Needs and Uses”. **Annual Review of Information Science and Technology**. vol.7, Issue 4, pp. 58-65.

بهان، کیت (۱۳۷۷). آشنایی با تکنولوژی اطلاعات. ترجمهٔ مجید آذرخش، جعفرمه‌راد. تهران: سمت.

جهانگیر، غلامحسین (۱۳۷۹). مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های بیرجند، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

دانشگاه تهران. دانشکده علوم تربیتی. گروه آموزش کتابداری (۱۳۵۴). تحقیق درباره روشهایی که اعضای هیئت علمی دانشکده علوم دانشگاه تهران برای دستیابی به منابع و مدارک علمی به کار می‌برند. تهران: دانشگاه تهران.

دانشی، محمد حسین (۱۳۵۵). «مشکلات بازیابی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی». کتابداری. دفتر ششم (۱۳)، ص. ۶۸-۷۶.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ سازمان سنجش آموزش کشور (۱۳۸۰). راهنمای انتخاب رشته‌های تحصیلی، آزمون

پی‌نوشت‌ها

1. Line and Gravery
2. Ikoja-Odongo
3. Halttunen